

ФЕМИНИСТКИТЕ ТЕОРИИ

Иван Евтимов¹

Феминистката социология е центрирана около жената по три начина. Първо, Основният обект на изследване е ситуацията или ситуацияите, свързани с опита на жените в обществото. Второ, тя третира жените като централен субект на изследователския процес, тоест стреми се да види света през различния поглед на жената, предпочитаната гледна точка (vantage point) на жената в света. Трето, феминистката теория е критична и дейностна, търсейки да създаде по-добър свят за жените, а оттам и за цялото човечество.

Феминистките теории се различават от другите социологически теории по много начини. Първо, те са дело на една интернационална общност, която включва не само социолози, но и учени от други дисциплини като антропологията, биологията, икономиката, историята, правото, литературата, философията, политическата наука, психологията и теологията. Тук се включват политически активисти на женското движение, писателки и други творчески личности, както от Европа и САЩ, така и от третия свят.

Много от социолозите са подозрителни към феминистките теории, намирайки ги за прекалено радикални и свързани с политическия активизъм.

Ключови думи: феминизъм, феминистки теории; социология на феминизма

Водещи фигури

Джей Шърли Бернард (1903 – 1996) е родена като Джеси Сара Равич, но по-късно променя името си. Една от най-известните феминистки социоложки, тя е основателката на феминисткото мислене в американската социология. От 1930 година тя пише за живота на жените и нейният принос за социологията и за феминистката теория е изключително голям. Нейните основни теми са пола, женитбата, взаимодействията в семейството и в общностите. Тя е плодовит автор,

¹ Иван Евтимов е доцент в Нов български университет.

напикала 15 книги и още 9 в съавторство, както и множество статии.

След смъртта ѝ е учредена награда на нейното име, която се присъжда за постижения в социологията.

Карол Джилиган (Carol Gilligan - 1936) е американска феминистка и психоложка, най-добре позната с работите си за етичното общество и етичните взаимоотношения, както и с етичните проблеми в субект – обект отношенията.

Професиор в Нюйоркския университет. Най-голяма популярност и спечелва книгата ѝ „На различни гласове” (1982)

Дороти Едит Смит (Dorothy Edith Smith – 1926) Канадска социоложка с изследователски интереси в различни социологически подполета като изследвания на жената, на семейството и на образованието. Известна е и с работите си по методология на социалните изследвания.

Алиса Роси (Alice S. Rossi – 1922 – 2009) е американска феминистка социоложка, разработвала темата за статуса на жените в работата, в семейството и в сексуалния ѝ живот. Нейната борба за възпроизводствените права на жената, за правото ѝ на аборт я прави известна в цялата страна. Най-влиятелната ѝ работа е „Равенството между половете. Едно безсрамно предложение.” (1964) Известни са и работите и за жизнения цикъл на жената от младостта до старостта.

През 1966 г. Роси и други феминистки основават „Националната организация на жените (NOW).

Нейните възгледи са критикувани като подривни за обществото и критиците ѝ са я наричали чудовище, неестествена жена и неосъществена майка.

В късните си работи променя възгледите си относно равенството между мъжете и жените и започва да твърди, че културните различия между мъжа и жената не са само резултат от социализацията, но имат своите корени в биологичните различия между половете.

Маргарет Скотфорд Арчер (Margaret Scotford Archer- 1943) прекарва по-голяма част от своята кариера в университета на Уорвик – Англия. През 2014 г. по покана на Папа Франциск става професор в католическата академия за Социални науки.

Тя е една от най-влиятелните теоретици в критическата реалистка традиция. Най-известна е книгата ѝ „Реалистката социална теория. Морфогенетичен анализ.”(1995). На 12-тия светонет конгрес по социология тя е първата жена, избрана за президент на Интернационалната социологическа асоциация.

Основните теоретични въпроси

В основата на феминистката теория стои един прост въпрос:” Какво ще кажете за жените?”. С други думи, къде са жените в ситуациите, които се изследват? Ако те отсъстват, защо? Ако присъстват, какво точно те вършат? Как те възприемат ситуацията? Какво допринасят в нея? Какво тя означава за тях?

Опитът да се отговори на тези въпроси показва, че това което учените са смятали за общ отговор е всъщност частичен и се отнася до мъжката гледна точка. Признаването на този факт води о преосмислянето на всяка социална ситуация. Ефектът е да започнеш да гледаш стерео.

Двадесет години развитие на феминистките теории позволяват да се направи някакво обобщение. Жените присъстват в повечето социални ситуации. Когато те не присъстват, то не е резултат от липса на интерес, а защото са ги изключили. Когато те присъстват, те играят роли по-различни, отколкото им се приписват (например на пасивни съпруги и майки). Жените заедно с мъжете участват активно в ситуациите, които се изучават. Въпреки, че женските роли са толкова важни, колкото и мъжките, изследователите често остават слепи за тях. На жените се приписват второстепенни и подчинени роли. Невидимостта на женските роли е едно от доказателствата за женското неравенство.

Вторият базисен въпрос на феминизма е “Защо нещата са такива?” Ако първият въпрос се отнася до описанието на социалния свят, вторият изисква обяснението му. Описанието и обяснението на социалния свят са двете лица на социалната теория. Феминизмън, отговаряйки на тези два въпроса, създава теория, която е важна за социологията.

Колко обща е тази теория? Някой може да каже, че се отнася до отделна група в общество и поради тази причина тя ще е ограничена по обхват и ще има значение

за процесите в малките групи. Но двата основни въпроса на феминизма произвеждат универсална теория по своята приложимост.

Може да се направи паралел с приноса на Маркс в епистемологията. Знанието, което хората имат за обществото, което те мислят за абсолютно и универсално твърдение за реалността, в действителност отразява опитът на тези, които политически и икономически управляват обществото. Марксистката теория за идеологията ни помага да разширим разбирането ни за познанието на социалния свят.

Феминизмът също революционизира представата ни за социалния свят. Това, което мислим за универсално знание за социалния свят се оказва гледната точка на мъжа. Знанието ще се обнови ако ние преоткрием света от позицията на жената.

Това откритие повдига въпрос за всичко, което ние си мислим, че знаем за обществото.

Основни исторически корени

Феминистка литература има от 300 години насам. В Западния свят формалното датиране на феминизма започва с публикуваните работи на женски протест, първата от която е през 1630 г. Но от 1780 г. феминистките работи стават колективно усилие на много авторки.

Жените наистина дълго време са били подчинени на мъжа и са съставлявали нещо като подтиснато малцинство. Възможности за обществен феминистки протест се разкриват тогава, когато в обществото започват периоди на либерализъм. Феминистките работи се увеличават в периоди на либерализъм. Първият такъв период е през 1780 и 1790 години, когато има масова мобилизация на суфражистките. Вторият е през 1960 и 1970 г., когато също има бум в женското движение, но по-модерно и многоаспектно.

През останалото време, феминистките работи са по-редки и по-незабележими.

Условно можем да разделим феминистките работи на такива, които са насочени към половете различия, към половото неравенство и към подтискането на женския пол. Всички работи са критични. Съвременните са насочени към социалното неравенство и социалната промяна, към критики на властта, интересите и

вярванията, на семейството като социална институция., на политиката, работата, религията и образованието.

Социология и феминизъм:(1840-1960)

Социологията се оформя като самостоятелна дисциплина между 1840 и 1860 г., когато е първият изблик на феминистки протест. Социологията става организирана професия около 1890 и 1920 г., когато има втори пик във феминисткия протест. Как ранните социолози са реагирали на това?

Мъжете, които създават социологията - от Спенсер, Вебер, Дюркейм до Парсънс - не са засегнати от феминистките идеи.

През този период има множество бащи социолози и нито една майка. Няма жени и в академичните кръгове.

Феминистките идеи в социологията се въвеждат от мъже, които са маргинални на дисциплината и въпреки това, тези идеи са оказали голямо влияние. Към тези мислители можем да отнесем Зимел, Маркс и Енгелс.

В този период има и жени социоложки, които се опитват да правят изследвания на отношенията между половете, но тези изследвания не се забелязват.

Най-добър пример за конвенционално отношение към проблемите на пола са възгледите на Парсонс за семейството. Той оценява институцията на семейството като необходима предпоставка за социалната стабилност. Като пряк социализиращ агент на децата, семейството е решаващо за интернализацията на социалния контрол от което социалната стабилност зависи ултимативно. Нещо повече, като пряко място на емоционалния живот на възрастните, семейството е и забележителен агент на външния социален контрол и жизнено важен отдушник на онова възрастно напрежение, което иначе може да разруши обществения живот.

Парсонс твърди, че семейството може да функционира ефективно само, когато има разделение на труда, основано на половите различия. Мъжът, който свързва семейството с по-широката социална система е повече инструментален в ориентацията си, показващ качество в поведението, амбиции и самоконтрол. Жените, чиято роля е вътрешния живот на семейството и оказване на подкрепа на

децата и мъжа, трябва да бъдат експресивни, тоест мили, отглеждащи, обичащи и емоционално открити. Ако мъжът и жената станат твърде подобни в семейството и функционират еднакво, конкуренцията между тях ще е разрушителна за семейството и ще отслаби неговата роля в поддържане на социалната стабилност.

Виждаме, че концепцията е доста антифеминистка.

Различните феминистки теории

Съвременната феминистка теория формира литературната основа за развитието на която и да е била феминистка социологическа теория.

Съвременните феминистки учени създават бързо нарастваща, изключително богата и разнообразна колекция от теоретически трудове - една демонстрация на ефективен интелектуализъм, която Джеси Бернхард (1981) окачестви като "феминистко възраждане".

Типологията ни за феминистките теории се основава на два основни въпроса, които обединяват всички теории. Първият е описателният въпрос: "Какво става с жените?" и вторият е обяснителен: "Защо ситуацията е такава?". Моделите на отговор на описателния въпрос са и главните категории за класификация. Основно има три отговора:

Според първият отговор положението на жената и нейния опит в повечето ситуации са различни от това на мъжа. След това изследването се задълбочава в детайлно описание на различията.

Вторият отговор е, че положението на жената не е само по-различно от това на мъжа, но и неравно, от което следва фокусиране върху причините за това неравенство.

Третият отговор е, че ситуацията на жената може да се разбере в понятията на властовите отношения между мъжа и жената. Жените са подтискани, наказвани, подчинявани и т.н. от мъжете. Описанието след това се насочва към количеството на подтисничеството. Всяка от тези теории може да бъде характеризирана като теория за различието, за неравенството и за подтисничеството.

От тези различия следват и различни отговори на въпроса: "Защо е така?".

Когато социолозите се обръщат към въпросите на пола, те използват част от

съществуващите социални теории като отправна точка за развитието на социологията на пола. Въпреки че понятието “gender” ефимистично се използва за понятието “пол”, социологията на пола е изучаване на конструирането на мъжките и женските полови роли, взаимоотношението между тях и въпросите на идентичността, което е нещо по-различно от феминисткото фокусиране върху жената. Феминистката теория търси да представи женско центрираните модели на човешкия опит, тя описва социалния свят от женска гледна точка. Социологията на пола приема, че полът е една от многото променливи наред с другите социални отношения и структури.

Въпреки това, социологията на пола произвежда знания, които се оказват важни и за феминистките теории

Теории за половите различия

Въпреки че фокусът върху половите различия не е централен в съвременния феминизъм, някои от най-значимите приноси в модерната феминистка теория се дължат на този подход (Bauer, Miller, 1976; Bermikow, 1980; Gilligan, 1982; Kessler and McKena 1978; Ruddick, 1980; Snitow, 1979). Има също и изследователски документи (Masters and Johnson, 1966; Hite 1976) с данни за различията между мъже и жени, които дълбоко са повлияли съвременното феминистко мислене. В допълнение, има голяма социологическа литература върху пола и върху половите различия като тяхна главна тема. Тук можем да включим теоретичните работи, закотвени към главно институционални и квази-функционални възгледи за обществото (Bernard, 1982), био-социалните работи (Rossi, 1977), работи в школата на символическия интеракционизъм (Best, 1983; Lever, 1978), феноменологически работи (Berger and Uellner, 1964) и етнометодологически (Garfinkel, 1967). Ако вземем предвид, че в много емпирични работи полът е основната независима променлива, фокусът върху половите различия може да се окаже доминиращ в социологията (Huber 1976; Stacey and Thome, 1986).

Централна тема в съвременната литература за половите различия е, че женския вътрешен психичен живот, както и външния му израз, е различен от този на мъжа. В своите основни ценности и интереси (Ruddick, 1980), по техния начин да правят

ценностни оценки (Gilligan, 1982), по начина, по който конструират мотивите си за постижения (Kaufman and Richardson 1982), по тяхното литературно творчество (Gilbert and Gubar, 1979), по техните сексуални фантазии (Hite, 1976; Radway, 1984; Snitow, 1983), по тяхното чувство за идентичност (Laws and Schartz, 1977), по общия процес на съзнаване и самоосъзнаване (Baker Miller 1976; Kasper, 1986) по конструирането на социалната реалност, жените се различават от мъжете. Втората тема е тази за разликата в изразяване на отношенията и жизнения опит. Жените се отнасят различно към биологичното си тяло (Rossi, 1977; 1983), момчетата и жените имат различни стилове на игра (Best, 1983; Lever, 1978), възрастните жени се отнасят една към друга (Bernikow, 1980) и към женските теми по уникален начин (Asher et al., 1984). Жизненият опит на жените от деца до стари години е различен от този на мъжете (Bernard, 1981).

Цялата тази литература за различията в съзнанието и жизнения опит отговаря на въпроса “Какво са жените?”

Повдигайки другият въпрос “Защо те са различни?” физически и психически, ние получаваме три типа отговори: биологически, институционални и социално-психологически

Биологичното обяснение

Биологичното обяснение е свързано с консервативното мислене за половите различия. Фройд отнася различната персонална структура на жените и мъжете като резултат от различните гениталии и до познавателните и емоционални процеси, когато като деца са разкрили физическите си различия. Съвременните социобиолози Лайонет Тайгър и Робин Фокс (1971) пишат за променливите “биограми”, създадени в ранната еволюция, които водят жената да се привързва емоционално с нейните деца, а мъжът да се обвързва практически с другите мъже.

Но има биологически аргументи по-симпатични за феминизма. Изследването на Мастърс и Джонсонс върху женската сексуалност дава на феминистките теории основните факти за преосмисляне на целия въпрос за социалните модели на сексуалността и Алис Роси (1979;1983) отдава сериозно значение на биологичните основания на специфичното мъжко-женско поведение. Според нея, то е свързано с

различните хормонални развития през жизнения цикъл и от тук със специфични различия в чувствителността към светлина и звук, и с различия във връзките между лява-дясната мозъчна структура. Тези различия водят до различни модели на игра в детството, отбелязани от Карол Джилиган (1982), Джанет Левър (1988) и Рафаела Бест (1983) и до добре познатото “отвращение от математиката” и до това, че майките са по-предразположени да се грижат за децата си, отколкото мъжете. Роси твърди, че социокултурната организация прави възможно всеки пол да компенсира биологически дадените му недостатъци, чрез социалното учене.

Институционално обяснение

То набляга на различията, които произтичат от различната функция, която жената има като майка. Тази ѝ отговорност има дълбоки последствия по отношение на разделението на труда. Жената поема функциите на майка и домакиня и се затваря в частните сфери на дома и семейството, а това налага друг опит през целия ѝ живот, което я прави различна от мъжа. В тези структури жената добива различни интерпретации за постиженията, различни интереси и ценности, различни характеристики и необходими умения за откритост в общуването, обръщане внимание на другите, проява на подкрепа към другите жени, които обитават тази тяхна различна сфера. Въпреки че някои от институционалните теоретици приемат половото разделение на труда като социално необходимо, други се безпокоят, че отделните сфери за мъжете и жените, могат да бъдат натоварени с по-широките модели на полово неравенство и даже подтисничество.

Социално-психологически теории за пола

Социално-психологическите теории са от два типа. Единият е феноменологически, а вторият са теории за социализацията. Феноменологическите теории (Garfinkel, 1967; Kessler and McKenna, 1978; Laws and Shwartz, 1977) наблягат на проникващите модели на взетото на вяра знание от ежедневието за простите дихотомни категории или типологизации на мъжкото и женското. При взаимодействието и концептуалната работа ние всички се стремим да поддържаме тези типологизации, начинът по който тази колективна работа се определя чрез определяне на различните сфери и психологически профили на жените и мъжете.

Социализиращите теории (Stockard and Johnson, 1980; Walum-Richardson, 1981) поддържат институционалните анализи чрез изследване на опита при социалното заучаване, което оформя хората изобщо, но особено децата, за да приемат различните роли и сфери на мъжете и жените.

С изключение на консервативните нефеминистки теории, които настояват на неизбежността на различията и необходимостта те да се запазят, препоръките към жените, които идват от двата типа теории са центрирани около респекта. Теориите на различията изискват женският различен начин на съществуване да не бъде приеман като отклонение от нормалното, а като също толкова ценна алтернатива на мъжките модели и че общественото образование и академичните кариери трябва да бъдат открити и за жените. На другият полюс е крайният феминизъм, който твърди, че светът ще стане по-добро място ако се възприеме женският начин на възприемане и разбиране на живота и женските модели на поведение.

Теории за половото неравенство

Четири теми характеризират теориите за неравенството. Първо, мъжете и жените не са само различни, те са и неравностойно поставени като жените получават по-малко материални ресурси, по-ниски социални статуси, по-малко власт и възможности за самоизява от мъжете, разделящи тяхното социално положение - независимо дали това положение се базира на класа, раса, етнос, професия, религия, образование, националност или някой друг важен социален фактор. Второ, това неравенство е резултат от организацията на обществото, а не от някакви значими биологически или психологически различия между мъжете и жените. Трето, въпреки че човешките същества могат да се различават значително по своя потенциал и възможности, няма отделна черта която да прави неравностойни половете. Човешките същества се характеризират с дълбока необходимост от свобода, самореализация и способност да се адаптират към ограниченията и възможностите на средата, в която се намират. Да се говори за полово неравенство, означава че жените са поставени в по-лоши условия и по-трудно могат да реализират човешката си същност. Четвърто, и мъжете и жените се стремят да променят обстоятелствата на своя живот и да се стремят към по-

добро.

Разликата между теориите за различията и неравенството е в това, че първите виждат неравенството само като частен аспект на различията, докато за вторите неравенството е основното.

Либералният феминизъм

Той е в малцинствена позиция, но е най-широко разпространен в Америка. Той изисква равни професионални възможности, равенство в родителството, равенство в обучението. От него се ръководят най-мощните феминистки организации при много от политическите си инициативи като NOW (Национална организация на жените) и той е теоретичната основа на техните политически програми.

Либералният феминизъм в обяснението си за половото неравенство започва с отхвърлянето на теориите за половите различия - половото разделение на труда, съществуването на различни сфери за изява на мъжа и жената (частната за жената и обществената за мъжа), потребността от различни форми на социализация на момичетата и момчетата, за да усвоят различните си роли.

В противоположност на теорията за различията, либералният феминизъм не дава никаква ценност на частната сфера, освен възможността за емоционална откритост. Частната сфера се разглежда като безкраен раунд от изисквания, лишена от мисъл, неплатена и сфера на подценените задачи, свързани с домакинството, грижата за децата и емоционално, практическо и сексуално обслужване на мъжа. Истинските награди в социалния живот като парите, властта, статуса, свободата, възможностите за развитие, могат да се намерят само в обществения сектор. Системата, която изолира жените в частната сфера е система произвеждаща неравенство.

Източниците на тази система либералният феминизъм вижда в сексизма, идеология подобна на расизма, която се състои отчасти от предразсъдъци и дискриминационна политика спрямо жените и отчасти от взети на вяра убеждения за природните различия между мъжете и жените. Още от деца жените се ограничават и направляват в определена посока, за да си влязат в своите роли и да се превърнат в тъпи, зависими, подсъзнателно депресирани същества.

Най-добре това е описано в работата на Джеси Бернард - *Бъдещето на брака* (1982). В тази работа Бернард разкрива структурата и състоянието на американското семейство като показва как традиционните разбирания за брака определят подчинената роля на жената в семейството. Тя се опира на емпирични данни и показва, че неомъжените жени и оженените мъже са по-здрави, докато обратните страдат от повече сърдечни болести и психически проблеми.

Бърнард показва, че има два типа брак - единият, в който мъжът налага своята воля, въпреки съпротивата на жената и другият при който жената приема своята роля. Вторият се понася по-лесно от жената, но това не променя подчинената ѝ роля. Тя се обявява за равенство в брака

За либералния феминизъм, американското общество е закотвено чрез своята конституция към определени права, което осигурява повече свобода и равни възможности, отколкото другите общества. Но даже и в САЩ, равните възможности са ограничени от расизма и сексизма. Тези системи от вярвания функционират от по-ранни времена, подкрепяни от традицията, конвенциите и предразсъдъците. Сексизмът, както и расизмът принуждава мъжете и жените да приемат твърди модели и лишава обществото от пълния спектър от таланти, които популацията предлага. Той отказва на жената много от културните ценности, индивидуално здраве и свобода. Либералният феминизъм иска американското общество да се промени като елиминира сексизма и вярва, че това може да стане чрез образованието на хората, които ще разберат аргументите на феминистката критика.

Либералният феминизъм разчита на мобилизация на съществуващите политически и правни канали за промяна - за равни икономически възможности, промени в семейството, училището и масовите образи, така че хората повече да не бъдат социализирани в твърди мъжки и женски роли. За либералният феминизъм идеалното отношение между половете е това, при което индивидът избира своя стил на живот, който е най-подходящ за него и този избор се разбира и към него се отнасят с респект, независимо дали избира да бъде домакиня или домакин, необвързан кариелист, семейство с двойни доходи, без деца или с деца,

хетеросексуален или хомосексуален. Либералният феминизъм вижда в осъществяването на този идеал, разширяването на свободата, равенството, тоест истинското реализиране на централните културни идеи в Америка. Либералният феминизъм се разглежда като съгласуван с водещия американски етос, с приемане на американските институции и култура, с приемане на реформистката ориентация и с призивите за индивидуализъм, избор, свобода и равенство във възможностите.

Марксистки феминизъм

Марксисткият феминизъм съчетава марксисткия класов анализ с феминисткия социален протест. Тази амалмага произвежда не една интензивна теория за подтисничеството, а по-скоро теория за половото неравенство. Началото е поставено от Маркс и Енгелс. Най-подробно въпроса е разгледан в “Произхода на семейството, частната собственост и държавата” (1944) от Енгелс. Основните аргументи на тази книга са:

1. Женското подчинение не произтича от нейната биология, а от социалната организация, която има ясна и проследима история, организация, която може да бъде променена.

2. Основата на женското подчинение лежи в семейството, една институция взета от латинското име за прислуга, тъй като семейството, така както съществува в сложните общества е преди всичко система за подчинение и господство. Основните черти на семейството в Западните общества, че това са двойки и техните деца обединени в самостоятелно домакинство. То е патрилиниарно, тъй като родството и собствеността се предават по мъжка линия. То е патриархално като властта е в мъжа като глава на семейството и моногамно, с въвеждането на правилото, че жената може да има сексуални отношения само със своя съпруг. Двойният стандарт осигурява много по-голяма сексуална свобода на мъжа. В такава една институция, особено при семейството на средната класа, жената няма права извън къщата и няма икономическа независимост. Жената фактически е собственост на мъжа.

3. Обществото легитимира такава семейна система, обявявайки, че тази структура е фундаментална институция за всички общества. Това е фалшиво твърдение, защото антропологическите и археологически данни доказват, че в

предишните общества не е имало семейство от този тип. Вместо това, хората са били свързани с екстензивни роднински връзки - големи асоциации между хората с едни и същи кръвни връзки. Нещо повече, тези връзки са се проследявали по майчина линия, защото майчините връзки са били по-лесно проследими от бащините, тоест отношенията са били матрилинеални. Тези структури са били матриархални, тъй като жените са държали властта, които в примитивните събирачески и ловни икономики, са играели важна роля като събирачи, хранители, занаятчии и разпределители на важните блага. Тази власт е била упражнявана в колективни и комунални организации за използване на суровините, отглеждане на децата и за вземането на решения. Връзките са били на основата на свободния избор и любовта между сексуалните партньори. Този тип общества, които Маркс и Енгелс описват като примитивен комунизъм, се характеризират със свободния и важен статус на жените.

4. Факторите, разстроили този тип социална система, са произвели това, което Енгелс нарича “световното историческо поражение на женския секс.” (87). Тези фактори са икономически - специално заместването на ловно-събирателните икономики с аграрните икономики. С тази промяна се появява и идеята за собствеността, когато определени групи обявяват за свои важни ресурси за икономическото производство. Мъжът е този, който поставя тези изисквания, доколкото неговата мобилност, сила и монопол върху определени сечива, му дава икономическо преимущество. При тези промени, мъжът като собственик, изпитва необходимост от подчинена работна сила - роби, съпруги и деца, последните от които също служат като средство за предаване на собствеността. Така се появява първата familia, господарят със своите роби, жени и деца и слуги и с неговата претенция единствен да има сексуален достъп до жените си като гаранция за осигуряване на наследството по мъжка линия. Синовете също поддържат тази организация за сексуален контрол, защото тя е адекватна на претенциите им за наследство.

5. Оттук нататък експлоатацията на труда се развива в нарастващи по сложност структури на господство като класовите отношения. Политическият ред защитава системата и семейството, при тази историческа трансформация на икономиката и

собствеността, се превръща в зависима институция, отразяваща неравенството в обществото и насърчаваща подчинението на жената. Само с разрушаването на правата над собствеността в комунистическата революция, жените ще получат политическа, икономическа и социална свобода.

Произходът е бил критикуван от антрополозите по отношение на коректността на описаното примитивно общество, а от феминистите, за това, че не е обхваната цялата сложност на женското подтисничество. Но с историческия и икономически анализ на процесите, чрез които се е стигнало до сегашната семейна институция, Произходът предлага много по-мощна социологическа теория за половото неравенство, от всички други съществуващи - например парсоновата и структурния функционализъм.

Съвременен марксистки феминизъм. Той разглежда отношенията между мъжа и жената като основна структура на съвременната капиталистическа класова система. От тази гл.т. качеството на всеки индивидуален жизнен опит е рефлексия от класовата позиция и едва след това от половата принадлежност. Жените от различни класи имат твърде малък общ жизнен опит помежду си. Те имат много повече общ жизнен опит с мъжете от своята класа, например, жените от висшата класа са антагонистични към жените от по-ниските класи, но споделят общ опит и интерес с мъжете от висшата класа. Жените в рамките на всеки клас имат по-малко преимущества от мъжете в техния достъп до материалните блага, властта, статуса и възможностите за самореализация. Причината за това неравенство се крие в организацията на капиталистическото общество.

Женското неравенство вътре в класовата система е остро видимо в господстващата класа на съвременния капитализъм - буржоазията. Буржоазният мъж владее производствените и организационни ресурси, комерсализираното аграрно стопанство и националната и интернационална търговия. Жените нямат собственост, а сами са собственост на мъжа. Буржоазните жени са атрактивни стоки в непрекъснатия обменен процес между мъжете (Rubin, 1975) и често са средство за постигане на материални и финансови съюзи между мъжете. Буржоазните жени отглеждат синовете, които ще наследят бащините социо-

икономически ресурси. Буржоазните жени осигуряват емоционални, социални и сексуални услуги за мъжете от своята класа. За всичко това те са наградени с луксозни условия на живот. Буржоазните жени по изразу на Роза Люксембург са “паразитите на паразите”

При работническата класа жената е маргинализирана по отношение на заплащането като по-малко обхваната от профсъюзното движение. Тя представлява резервна работна сила, която може да оказва натиск върху претенциите на профсъюзно организираната мъжка работна сила. Като съпруги и майки те поддържат процеса на печалба, реализиран от буржоазията, тъй като на тях не им се плаща за участието във възпроизводството на работната сила и така те намаляват истинската цена на работната сила. Жената като работничка има една компенсация, че допринасяйки за общия семеен бюджет получава професионален и социален опит и има повече права в семейството, но като цяло жените на работническата класа са “робите на робите”.

Фактът, че жените са неравни във всяка класа не е свързан с някаква природна особеност, а е резултат на историческото развитие на формите на икономически живот. Изходът е в премахването на класовото подтисничество. Всяко организиране на жените против мъжете е контрареволуционно, защото това разделя и противопоставя работническата класа. Със социалистическата революция, която ще направи производствените сили собственост на цялото общество, ще изчезне и половото неравенство.

Теории за половото подтисничество

Всички теории за половото подтисничество описват ситуацията на жените като следствие от директните отношения на власт между мъжете и жените, при които мъжът има фундаментален и конкретен интерес да контролира, използва, покорява и подтиска жените, докато интересът на жените е да бъдат използвани, покорявани и подтискани. Тези шаблони на подтисничество са вплетени в най-дълбоките пластове на социалната организация. Това е основната структура на подтисничеството обикновено наричана патриархат. Патриархатът не е неочаквано и вторично следствие от никакви други фактори - било то биологични или в

социализацията на половите роли в класовата система. Това е пряка структура на властта, поддържана от силни и умишлени намерения. Половото неравенство и подтисничество е продукт на патриархата.

Центъра на повечето феминистки теории е подтисничеството.

Основни теории, всяка от която предлага свое обяснение за подтисничеството са психоаналитичният феминизъм, радикалният и социалистическият.

Психоаналитичната феминистка теория

Обръщайки се към работите на Фройд, за да търсят обяснение на мъжкото подтисничество, феминистките теории ревизират Фройд в неговото разбиране за жената, но следват общите принципи на психоанализата. Фройд е бил изключително патриархален и е разглеждал жената като второкласни човешки същества.

Феминистките констатираат, че мъжете влагат огромна енергия за да подтискат жените, докато жените се съпротивляват само в редки случаи и не прилагат същата енергия и мотивираност в отстояване на правата си, с каквато мъжете отстояват своето превъзходство. Причината за това те виждат в страха от смъртта и в социо-емоционалната среда, в която се развива личността на детето.

Стархът от смъртта е основен и всеки се сблъсква с него. Но жените изпитват по-малък ужас от смъртта, поради специфичната им способност да дават нов живот и да се чувстват безсмъртни чрез раждането. Мъжът си изгражда редица защитни механизми от страха, всички от които водят до подтисничество на жената - изкуството и архитектурата, силата и оръжията, науката и религията. Всички тези неща са средства, чрез които мъжът се опитва да преодолее страха от смъртта, но те са и средства за подтисничество, както на жената така и изобщо. Мъжът също се опитва да контролира тялото на жената и продукта на нейното тяло - децата. Накрая, воден от страха той се опитва да се отдели от всичко, което му напомня за смъртното му тяло - раждането, природата, сексуалността и от жената, която се асоциира с всички тези неща и става техен символ. Всички тези аспекти на съществуването трябва да бъдат подтиснати и контролирани, за да се подтисне страха от смъртта. Жената, която символизира смъртта и безсмъртието - тези

забранени теми - трябва да бъде третирана като Друг. Тя събужда страхове и трябва да бъде избягвана или контролирана.

Втората тема в психологическия феминизъм е свързана с ранното детско развитие и с факта, че всички деца получават първия си опит - това най-ранно и критично развитие - в затворените, интимни отношения с жената - неговата майка или заместителка на майка му. Като бебе и дете за един забележителен период, през който още човек няма език като средство за рабиране на своя опит, индивидуалният опит от тези ранни фази на личностното развитие е една непрекъснатост от примитивни емоции като страх, обич, омраза, ярост, удоволствие, загуба, желание. Тази безсъзнателна памет на чувствата е свързана с майката и именно към нея се изпитват най-силните амбивалентни чувства на омраза като прекъсваща желанията и на обич като даряваща с любов и удоволствие, като притежаваща и отблъскваща. Чувствата към бащата са повторични и не така силни. От това начало мъжкото дете, когато расте в култура, която оценява по-високо мъжа и тревожейки се за своята мъжка идентичност, бързо постига разделяне от идентифицирането с майката. Като възрастен емоционалната зависимост от жената в ранното детство кара мъжа да направи жената зависима и негово притежание. Женското дете, изпитвайки същите чувства към майката, разбира своята женска идентичност в култура, която обезценява жената. Така тя израства с амбивалентни чувства и към самата себе си и тази амбивалентност подкопава по-голяма част от усилията ѝ да мобилизирана съпротива срещу социалната ѝ подчиненост. В допълнение тя търси отново да утвърди емоционалната си нагласа, да се грижи чрез сексуална атрактивност и привързвайки се към мъжа задоволява емоционалната си потребност от зависимост, развита в ранното детство към майката. Тя пресъздава своите ранни отношения между нея и майката.

Психологическите феминистки обясняват подтискането на жената с дълбоката емоционална потребност на мъжа да контролира жената, произтичаща от универсалната мъжка невроза на страх от смъртта и от амбивалентността спрямо майката. Жените или нямат такава невроза или страдат от комплементарни

неврози, но във всички случаи те са психически без еквивалентен източник на енергия, за да се съпротивляват на подтисничеството.

Повечето клинични данни подкрепят аргумента, че тези неврози са широки разпространени, поне в западната цивилизация. Но горната теория прокарва пряка линия между универсалните човешки емоции и универсалното подтискане на жената и не е в състояние да обясни различните варианти на чувства, социални организации и подтисничество. Тя и не предлага никакъв изход освен да реструктурираме детските си практики и да започнем масово лекуване на мъжката невроза от страха.

Радикален феминизъм

Основно при радикалния феминизъм е интензивното положително оценяване на жените и като част от това, дълбока скръб и ярост от подтисничеството. Радикалните феминистки изтъкват женското достойнство въпреки, че не зачитат нейното значение в универсалната система, което я обезценява. Те предизвикват гняв от женското подтисничество като предлагат подробен и шокиращ каталог на случаи на жестоко отношение към жената. Той често образува смесица с етническите и расови движения и има ясно разбиране за социалната организация, половото подтисничество и за стратегиите, които могат да доведат до промяна.

Радикалният феминизъм вижда обществото като изградено върху подтисничеството. Всяка институция е система, чрез която някой властва над други. Ние можем да видим обществото като множество модели за властване на едни групи над други, било то класови, расови, религиозни, етнически или полови. Цялата тази система има своите основание в патриархата. Патриархатът не е само исторически първата система на подтисничество, той продължава да бъде най-мощната и всепроникваща система за властване и подчинение. Чрез патриархата мъжът се научава как да вижда другите като нечовеци и как да властва над тях. Жената също се научава да се подчинява. Патриархатът създава вина и репресия, садизъм и мазохизъм, манипулация и измама и всичко това хвърля мъжа и жената в различни форми на тирания.

Централният анализ е на патриархата като насилническа практика на мъжа и на

доминираните от мъжа организации. Насилието може да не вземе външни жестоки форми. То може да бъде скрито зад по-сложни практики на експлоатация и контрол - например стандартите за мода и хубост, в тираничните идеали за родина, в моногамията, девствеността, хетеросексуалността, в сексуалното посегателство на работното място, в практиките на генеалогията, акушерството и психотерапията, в неплатената домашна работа и недоплатената работа извън дома. Насилията съществуват винаги, когато една група контролира в свой интерес живота, шансовете, средата и възприятията на ругата група, както мъжът прави с жената.

Но темата за насилието като външна физическа жестокост е в основата на радикалния феминизъм, свързващ патриархата с жестокостта - изнасилването, сексуалните гаври, сексуалното робство, принудата към проституция, женитбените забрани, инцеста, сексуалното насилие над деца, хистероктомиите и другите радикални хирургически практики, явният садизъм в порнографията, всичко това се свързва с преследването на лисбийките, убийството на женските деца, стягането на женските крака при китайците, самоубийството на вдовицата при хиндуисите, практиката на клиторектомията и т.н. Смесват се историческите времена и се събират в едно различни традиции и всичко това се прави, за да се покаже бруталното лице на патриархата.

Патриархата е универсална социална форма, защото мъжете държат основните ресурси за насилие - не само физическото, но и икономическото, идеологическото, правното и емоционалното. Но физическото насилие винаги остава последното средство за налагане, както в междуличностните, така и в междугруповите отношения. Насилието винаги се прилага, когато другите средства не помагат да се спре женската съпротива.

Мъжът поддържа патриархата не само защото разполага със средствата за насилие, но защото има много голям интерес да използва жената като средство. Жените са ефективно средство за задоволяване на мъжките желания. Техните тела, освен това, са важни за производството на децата, така че те задоволяват, както практическите, така и невротичните потребности на мъжете. Жените са и полезна работна сила. Те също могат да се използват като символи на мъжкия статус и сила.

Те са приятна компания, източник на емоционална поддръжка, а и служат на принципа на контраста да препотвърждават социалната значимост на мъжа. При толкова много полезни функции е обяснимо, защо мъжът се стреми да държи жената в постоянно подчинение. Но различните социални обстоятелства придават различно значение на тези функции и водат до културните различия в моделите на патриархата.

Така, за разлика от психоаналитичният, радикалният феминизъм дава обяснение и на универсалното полово подтисничество и на конкретните му прояви в различните култури.

Как може да бъде победен патриархатът? Радикалният феминизъм започва с потребността от промяна на женското съзнание, така че всяка жена да осъзнае своята стойност и сила, да престане да се вижда като слабо, зависимо и вторкласно създание. Следващата стъпка е да се работи в единство с другите жени, независимо от техните различия, за да се постигне широко сестринство, основано на доверието, поддръжката, приемането и взаимната защита. Основната стратегия е конфронтация със всеки факт на патриархално господство, където и да се случва той - в бизнеса, семейството, общностите, центровете за артистично творчество или в любовните отношения.

Независимо как оценяваме радикалният феминизъм, от теоретична гледна точка той комбинира марксизъм и психоанализа, а понякога остава на равнището на емпирията. Има твърде много варианти на този феминизъм, за да могат да бъдат разгледани. Това, което е важно, че той е провел множество изследвания, за да докаже своите тези.

Социалистическият феминизъм

Социалистическият феминизъм е твърде различно сборище от работи, обединени повече от една идея, отколкото от някаква същностна теория

Опитват се да обединят марксизма с радикалния феминизъм. Извън този проект за синтез има две отделни направления. Едното се съсредоточва върху подтисничеството и разкрива приликите и разликите между класовото и половото подтисничество. Най-често използваното понятие от него е *капиталистическият*

патриархат.

Вторият вариант се занимава със всички форми на подтисничество - класово, полово, расово, етническо, възрастово, сексуално, както и с глобалната йерархия на нациите. Най-използваното понятие е *господството*. Жените остават в центъра на този анализ по два начина. Първо, подтисничеството на жените остава първата тема на анализ. Теоретичките на господството могат да покажат по-развито от привърженичките на капиталистическия патриархат, вариациите и мутациите на това подтисничество. Второ, мястото на жената и нейният опит в света е отправна точка за разбиране на господството във всичките му форми. Въпреки това, тези теоретички се занимават със всички форми на подтисничество, независимо дали те се практикуват от мъже или жени. Те даже изследват как някои жени, бидейки обект на подтисничество, активно участват в подтисничеството на други жени. Но основното си остава борбата с предразсъдъците и подтиснителските практики в общността на жените.

И двете направления са свързани експлицитно или имплицитно с историческия материализъм като аналитична стратегия.

Историческият материализъм е основен принцип на марксистката социална теория, който приема че материалните условия на човешкия живот, включително дейностите и взаимоотношенията, които създават тези условия са основните фактори, управляващи човешкия опит, личността, идеите и социалното устройство. Че тези условия се променят с времето поради динамичния им характер. Историята е запис на промените в материалните условия на груповия живот и съответстващите промени в опита, личностите, идеите и социалното устройство. Историческият материализъм настоява, че всяко усилие за социален анализ, трябва да проследи исторически конкретните детайли, чрез които да се специфицират груповите материални условия и връзките между тези условия и опита, личностите, случаите, идеите, социалното устройство. Свързвайки историческият материализъм с подтисничеството социалистическият феминизъм се стреми да докаже постоянството на подтисничеството, но да го свърже и с конкретния исторически анализ на особените случаи на подтисничество.

Историческият материализъм показва задълбочеността на марксисткия подход, но феминистките отиват далеч от Маркс в три основни неща. В тяхното съсредоточаване върху подтисничеството, в тяхното предефиниране на материалните условия и в тяхната преоценка на значимостта на идеологията.

Първо, за тях обект на анализ не е пряко класовото неравенство, както е за повечето марксисти, а по-широките сфери на неравенство. Второ, те разширяват значението на материалните условия на човешкия живот. Марксистите под материални условия обикновено разбират икономическия динамизъм на обществото, начинът по който се произвеждат стоките и се разменят. Те търсят пътищата на класовото неравенство и конфликт в начините на това устройство, което прави едни богати, а други бедни. Социалистическите феминистки отиват зад икономиката и говорят по-широко за условията, които създават и поддържат човешкия живот: човешкото тяло, сексуалността, раждането и отглеждането на децата, домашната работа, емоционалната поддръжка. Всички тези условия също правят едни богати, а други бедни.

Рedefиницията на концепцията за материалните условия трансформира марксовото допускане за човешкото същество като производител на блага в допускане за човека като производител на други човеци. Така анализът се измества от ценността на стоките към конституцията на човешката персоналност. Оттук феминистките отиват към душевните или идеални феномени като мотивациите, идеите, социалното определение на ситуацията, знанието, идеологията, желанието да действаш за интересите на някой друг и т.н. За социалистическите феминистки тези фактори дълбоко повлияват върху човешката персоналност, върху дейността и върху структурите на подтисничество, реализирани чрез действията. Нещо повече, тези аспекти на човешката субективност произтичат от социални структури, които са така развити и мощни, както и тези, създавани от икономическите фактори. Анализът на процесите, които управляват човешката субективност са основни за теориите на подтисничеството и той се извършва чрез принципите на историческия материализъм.

Социалистическият феминизъм създава портрет на социалната организация, в

който макро-социалните структури на икономиката, политиката и идеологията се преплитат с интимните, частни, микросоциални процеси на човешката репродуктивност, с домакинството, сексуалността и субективността, за да се поддържа многостепенна система на подтисничество. За да анализират тази система феминистките преминават от масивните социални модели към детайлите на интeрсоналните отношения и ежедневни примери на подтисничество. Тяхната стратегия е, хората да открият формите на подтисничество и да работят за колективната си еманципация.

Поради многото направления, феминистката теория не изглежда единна, а като множество пререкания между различните представители на женското движение. Много от феминистките вземат социалните теории като готови и правят просто резолюции относно положението на жената. И накрая, те предлагат женско центрирано виждане за социалния живот.

Друг критицизъм, идващ от черното движение, обвинява феминистките теории, че изразяват интересите на белите жени от средната класа.

Феминистката социологическа теория

Могат да се определят четири черти на феминистката социология

1. Особен стил на диалектическо мислене;
2. Особен модел на организацията на обществото на макро-социално равнище;
3. Изследване на релационните ситуации при жените, които нарушават традиционното социологическо разбиране за микро-отношенията;
4. Ревизия на социологическия модел на субективността.

Феминистката диалектика

Логиката на феминистката социологическа теория най-добре се разбира като различна и радикална форма на диалектическо мислене. Този начин на мислене се разглежда като същината на феминизма като миpоглед и отчасти като женски фундаментален жизнен опит.

В основата на феминистката диалектика е социологията на знанието - концепция, според която светът се познава от различни гледни точки в зависимост от мястото, което актьорът заема в социалната структура. Актьорите конструират

своето знание в зависимост къде е ситуиран техният опит и интерес. Феминистките започват там, където Маркс свършва. Те идентифицират три критически групи - собственици, работници и жени - чиито жизнен опит и отношения един спрямо друг само отчасти зависят от икономическите фактори. Така, когато феминистките изследват различията между жените, те откриват множество различно ситуирани групи от жени и разширявайки този възглед, множество различно ситуирани групи от хора. Проследявайки отношенията между всички тези групи, феминистките се предвиждат извън класовият модел на подтисничество и към разбирането за сложна система от неравнопоставени групи, ангажирани в променящи се структури на коалиции и опозиции. В такава система, възгледът че знанието е прикрепено и определено от структурната позиция на актьора, води до позицията, че знанието по принцип е проблематично. В описанието на знанието като проблематично означава, че във феминистката социология централен въпрос е как което и да е знание за социалната реалност е възможно. Човешкото възприятие на социалната реалност (включително и на социолога) е винаги частично и основано на интереса. Така феминистката социология търси да разбере как хората стигат до своите възгледи за социалната реалност, как те оправдават тези възгледи пред лицето на противоположни мнения и факти и как тези възгледи оправдават тяхното поведение или как тези възгледи им позволяват да се примирят със социалната ситуация.

Доколкото феминистката социология търси теоретически основания за практическо действие, тя търси да обедини хората в достигането на това, което Хабермас нарича “рационален дискурс” и същевременно “егалитарен дискурс”, който ще доведе до открито общество.

Според феминистката диалектика горното разбиране не означава, че ние никога не можем да открием истината за нищо. Феминистките не се съмняват, че има реалност, която може да бъде познавана и описвана от знаещия. Феминистките твърдят, че знанието в описанието на реалността се състои от множество гледни точки и системи на знание, нито едно от които няма крайна автентичност. Много социолози бягат от подобно проблематизиране на знанието, защото се страхуват от

тотален релативизъм. Напротив, феминистката социология се опитва да реши проблема с релативизма, свързвайки творческото напрежение с процеса на познание. Те твърдят, че истината за всяка ситуация може да бъде постигната в точката на пресичането, която съществува между конкуриращите се възгледи и системи на познание на неравностойно поставените групи, включени в ситуацията. Автентичността на ситуацията може да бъде постигната, когато се намери система на дискурса, която позволява егалитарна размяна на възгледи, в която всички партии признават частичността на знанието си и неговата обвързаност с интереса. И логически следва, че хората, които най-трудно биха влезли в егалитарния дискурс са тези, които са по-привилегировани и най-много биха загубили от социалната промяна.

Тази особена версия на социологията на знанието дава философска основа за феминисткото оценяване на възгледите на привилегированите групи. Защото възгледите на привилегированите стават възгледи на обществото. Или както го е казал Маркс “управляващите идеи във всяко време са идеите на управляващата класа”. Това разбиране подтиква феминистката социология да разглежда възгледите на различните женски групи. Те се опитват да изследват възприятието на реалността от жените, принадлежащи към висшата, средната, работническата или нисшата класа с различен расов и етнически произход, от различни политически, религиозни или сексуални ориентации.

Тази феминистка диалектика идва не само от феминистката социология на познанието, но също и от ежедневието на жената. Позицията на жената я превръща често в традиционен балансър между различни възгледи. В позицията си на съпруга майка, дъщеря, а и в по-широките социални структури от жената се очаква да бъде посредник, така че всички позиции да бъдат чути.

Феминистката диалектика изисква и социолозите да осъзнаят процеса, чрез който хората създават социалното знание. Тя показва, че социалните учени много често просто отразяват позицията, която би трябвало да бъде изучавана. Те трябва да бъдат чувствителни към собствената им позиция, от която се опитват да открият истината.

Макросоциалният ред

Възгледът на феминистката социология за макро-социалния ред набляга на приноса на социалната структура и на идеологията върху възприятието на социалната реалност.

Феминистката концепция започва чрез разширяване на марксистката концепция за икономическото производство до по-общата концепция за социалното производство, за производството на социалния живот. Освен производството на стоки, социалното производство за феминистките включва производството на устройства като семейството и грижата за здравето, които възпроизвеждат и поддържат човешкия живот, устройства като организацията на домакинството, което произвежда извън пазарната или парична икономика съществени стоки и услуги; устройства като социалната организация на сексуалността, която управлява и задоволява човешките желания и съществените човешки потребности за приемане, одобрение, любов и самооценка; устройства като държавата и религията, които създават правилата и законите на общността и устройства като политиката, мас-медиите и академическите институции, които създават институционализирани обществени дефиниции на ситуацията.

Разширяването на марксисткият модел на междугрупови отношения е ясно видимо във феминисткия модел на социална организация. Всеки от различните типове на социално производство е основан на ред, чрез който някои актьори, контролиращи ресурсите, които са съществени за дейността, действат като господстващи, които диктуват и печелят от условията на производство. Във всеки продуктивен сектор, производството се основава на работата на подчинените или обслужващите, чиято енергия създава света по нареждането на техните господари и чрез експлоатация на тях им се отказват наградите и удовлетворението, която те заслужават. Чрез феминистката социология ние виждаме по-живо, отколкото чрез марксистката, интимните връзки между началници и подчинени, която е в основата на всяко производство, както и важността на работата на подчинените за създаването и поддържането на всичко необходимо за човешкия социален живот. Социалното производство се осъществява чрез многоизмерни структури на

господство и експлоатация, каквито са класите, пола, расите, секса, властта и знанието и които образуват взаимопроникващи се йерархии от взаимосвързани началници и подчинени.

Обръщайки се към друг аспект на макрореда, феминистките социоложки показват, че жените не изживяват социалния свят като движение между специализирани роли, както го представят структурните функционалисти. Жените са въввлечени в балансирането на ролите, в съединяването на интересите на свързаните една с друга роли и ориентации и чрез това съединяване в сплитането в едно цяло на социалните институции. Това е вярно както за майката, както и за работещата в типично женските професии като сестри или секретарки. Това е вярно, когато жената свързва дейността си на майка с тази на потребител на пазарни стоки, както и в типичните обслужващи роли - сестри, секретарки.

Феминистката социология настоява, че дейността зависи от подчинената позиция на актьорите, които не могат да разделят своя живот на отделни роли. Ако имаме изцяло отделни институции и специализирани роли, сложната индустриална система на модерното общество би колапсирала.

Феминистката социология набляга и на централната роля на идеологията при господството, а не на структурите. Идеологията като система от вярвания за реалността и социалния живот е институционализирано обществено знание и се разпространява в обществото така ефективно, че се възприема на доверие от всички социални групи. За феминистките “общественото знание за социалната реалност” не е културата като създадена чрез консенсус, а отражение на интересите и опита на господстващите в обществото и източник на тяхната власт в обществото.

За феминистките знанието е основен елемент от социалното господство. Половата идеология, например, се поддържа от система от институционализирано знание, което отразява опита и интересите на мъжете. Половата идеология систематично изопачава женската дейност чрез:

1. тривиализиране на домашната работа;
2. идеализиране до точката на невъзможността да бъде организирана женската дейност, например майчинството;

3. правейки невидим принос на жената в общественото производство.

Микро-социалния ред

На микро-интеракциониско равнище феминистката социология се съсредоточва върху това как индивидите се съоббразяват един с друг, когато преследват обективни проекти или когато субективно споделят общи значения. Тя се различава от другите микросоциологии по пет основни теми.

Реактивна, а не целева акция

Повечето социолози разглеждат хората като преследващи своите цели по една права линия от поставянето на целта до нейното осъществяване. Феминистките показват, че жените живеят инцидентно, попадйки в ситуации, които променят живота им - женитби, посоката на дейност на техните съпрузи, непредвидимия принос на появата на децата и тяхното поведение в жизнените планове, разводите, вдовишкия живот, несигурността на работите, които получават.

Описвайки дейностите на жените като реактивни те не ги описват като пасивни. Феминистките социоложки показват, че те не са толкова ориентирани към постигане на цели, колкото към наблюдение, координиране, насърчаване и укротяване на желанията, дейностите и претенциите на другите.

Прекъсващо взаимодействие срещу продължаващо

За микросоциологията типичната картина на социалния живот са целевите актьори, които са почти постоянно във взаимодействие лице с лице, чрез което те се ориентират един към друг и които допускат, че всички други актьори в ситуацията са като тях. Феминистката социология описва света, в който жената действа като твърде променливо взаимодействие, което рядко допуска всички качествени взаимодействия, заложиени в модела. За дълго време от деня възрастната жена е в домакинството и е изолирана от лице в лице взаимодействията и е ориентирана към другите рефлексивно, а не целево. В службите с нисък статус жената работи по структурирани рутинни шаблони, а не във взаимодействие с другите. Когато взаимодействат с другите, те не ги разглеждат по същество като еднакви на тях - децата, съпругът, началниците. Само когато са въввлечени в спонтанно общуване с други жени в тяхната позиция, те действат по модела на

традиционната микросоциология.

Феминистката социология повдига въпроса: Кой опит във взаимодействието описва социологията със своя модел за типично взаимодействие?

Допускането за неравенство против допускането за равенство

Конвенционалната микросоциология допуска, че натиска във взаимодействаща ситуация към сътрудничество и конструиране на значението е толкова голям, че актьорите заскобявайки разглеждането на макроструктурите, се ориентират един към друг на основа на равенството. Феминистката социология противоречи на това допускане, показвайки че социалното взаимодействие е предварително моделирано от влиянието на макроструктурния контекст. В своите ежедневни взаимодействия жената е повлияна от факта, че структурно е подчинена на мъжа. Тя може да постигне равенство и дори господство във взаимодействието само по себе си, но първоначално тя е ограничена от структурните шаблони, от които най-мощен е половият. Макроструктурните шаблони на половото неравенство са вплетени във взаимодействието между мъжа и жената и повлияват не само по-общото разделение в труда, но и в процесуалните детайли, които непрекъснато показват властта и различията - от кой стои прав и кой седнал, формата на обръщение и разговор, контакта очи в очи и контрола върху времето и пространството.

Стратифицирани значения срещу обикновени значения

Конвенционалната микросоциология или заскобява въпроса за значенията (социалните бихевиористи) или допуска, че дейностите и отношенията, които се срещат във взаимоотношенията стават основа за съвместно конструиране на значения (социалните определители). Актьорите се виждат един друг като активни със споделени разбирания чрез комуникацията и от една и съща гледна точка на опита. Според феминистките тези допускания трябва драстично да бъдат оценени чрез фактът, че микровзаимодействията са привързани и позволени от макроструктурата. Отношенията са определени от идеологията, която сплесква и изкривява реалността чрез тривилизация, идеализация или чрез прикриване на женския принос. Тази идеология моделира значенията, с които се влиза във взаимодействието. Мъжете, които са доминиращи при взаимодействието са по-

склонни да прикачват значения взети от макроструктурата и половата идеология, отколкото да влизат във взаимодействието без предубеждения. Жените, които са потопени в същата идеологическа интерпретация са в състояние на диалектично напрежение, опитвайки се да балансират идеологията. При това различие в значенията се създава голямо напрежение.

Социалните определители допускат, че актьорите ангажирани в интимни отношения за дълъг период от време създават обща гледна точка и споделено разбиране. Феминистките настояват, че дори при съвместното живеене в брака, партньорите остават чужденци и използват различни значения. Дороти Смит твърди, че тази отчужденост може да бъде различна, при която господстващият мъж, поради интереса за ефективен контрол, е по чужд за женските значения, отколкото жената като подчинена може да си позволи по отношение на мъжките значения.

Контраст против значение при локализиране на създаването на значения

Дълбоко демократична нагласа оформя разбирането за взаимодействието при социалните бихевиористи. Те предполагат, че хората са равни и имат свободата да избират, влизайки или излизайки от взаимодействието. Феминистката социология показва, че това е така само когато жените общуват с равни на тях жени. При всички други случаи законите, идеологията и господството ограничават избора.

Конвенционалният модел не е изцяло погрешен, но е ограничен. Когато общуват хора в неравностойно положение имаме друг модел - инцидентност на общуването, реагиране на дейността, влизане и излизане от общуването с твърде различен опит, ограничен достъп до структури, където значенията могат да бъдат обобщени до опита и на господстващите и на подчинените.

Въпреки че феминистката социология разглежда отношенията мъже жени, резонно е да се запитаме дали тя не описва отношенията между всички господстващи и подчинени.

Субективност

Повечето социологически теории поставят субективността при микро-социалната дейност, а като култура или идеология към макроравнището.

Феминистката социология, обаче настоява, че индивидуалната интерпретация на целите и отношенията трябва да бъде разглеждана като едно трето равнище. Настояването идва от изследването на живота на жените и изглежда приложима към живота на всички подчинени. Подчинените се безпокоят от различието на техния субективен опит, защото той е противоположен на господстващата култура и установената макро-интеракционистка дефиниция.

Когато социолозите изследват равнището на субективния опит, те се съсредоточват върху четири основни теми: поемането на роля и знанието за другия, процесът на интернализация на общите норми, природата на аза като социален актьор, природата на съзнанието в ежедневието.

Поемането на роля и чувството за другия

Конвенционалният социологически модел за субективността, така както го виждаме при Мийд и Шутц, допуска, че при приемане на роля, социалният актьор се научава да вижда себе си чрез очите на другия, който повече или по-малко е същият като актьора. Но феминистката социология показва, че жените се социализират да виждат себе си чрез очите на мъжа. Даже когато значимият друг е жена, тя също е социализирана така, че има мъжкия възглед за себе си и за другите жени. Другият за жената е мъж и той е чужденец.

Докато за мъжа другият е преди всичко също мъж и той в някаква степен е като него, доколкото културата придава трансцендентна важност на пола.

Интернализацията на общностните норми

Поемането на роля се вижда като кулминацията на интернализацията на общностните норми през научаването на поемане на ролята на “обобщения друг” - конструкт, който актьорът създава от амалгамата на микро и макро равнища на опит, формиращ неговия социален живот. Използването на единствен друг показва, че микросоциологът обикновено вижда този обобщен друг като свързваща, кохерентна, единствена изява на очакванията. Но феминистките спорят, че доминираната от мъжа патриархална култура обобщеният друг представя господстващите мъжки норми в общността, което принуждава жената да се възприема като нещо по-нисше или неравно с мъжа. В степената, в която жената

успешно създаде представата за обобщения друг, тя ще има чувство, което ще накърнява способността ѝ за самочувствие и самоизява.

Феминистката социология настоява за множество образи на обобщения друг, идващи от множеството гледни точки. Само с чувствителността към множествеността на другия, може да се улови и комплексността да бъдеш аз. Подчинените в частност, нямат лукса или илюзията да приемат съществуването на стандартизиран подобен на него друг.

Природата на аз като социален актьор

Микросоциологът описва социалният актьор в ежедневието, като човек, който действа от своя интерес. Феминистката социология спори, че жената е толкова подтисната, че може да се види ограничена от статуса си и идеята да проектира своите планове върху света, да е безсмислена за нея. Жените нямат възможност да разглеждат света като нещо, което е променимо според техния интерес. Те се социализират да виждат света като място, където трябва да балансират интересите на различните актьори.

Изключение прави Gilligan (1982), която уверява жените, че настъпването на зрелостта означава способност да защитаваш собствените си интереси и да защитаваш себе си от другите.

Жената няма опит в контролиране на особени сфери, свободни от външни намеси. Така тя се научава да планира дейността си с разбиране за интересите на другите и да действа в името на кооперацията.

При жената ролеви конфликт се превръща в ролево балансиране, което е положителна социална ценност.

Съзнателността на ежедневието

Феминистката социология критикува тезиса за унифицираното съзнание на ежедневието, както твърди традиционния микро-социолог. Когнитивният стил на жената в ежедневието е този на раздвоеното съзнание. Женският опит е раздвоен между техния личен, жив, рефлексивен опит и установените типове за описване на опита, достъпни от социалния запас от знания. Ежедневието се разделя на ежедневието за подчинените и собствено ежедневието. Първото е съставено от

познавателните типове, а другото от актуално, живо, рефлексивно възприемане. Женската субективност се различава от субективността на културно господстващия мъж и жените по-малко вярват на споделената субективност. И като биологични и социални същества, чиято активност не се регулира изцяло от патриархалното време, те повече се безпокоят от разликата между времето като жив опит и времето като социален мандат. Феминистката социология се пита: Как хората оживяват, когато техния опит не съвпада с установената социална типификация? Някои успяват чрез избягване на рефлексията, някои създават свои серии от персонални типове, за да намерят смисъл в техния опит, други като търсят общността на хора, за които реалността също е раздвоена, а някои като отричат истиността на техния опит.

Ние можем да обобщим, това, което се казва за женската субективност за субективността на всички подчинени. Първо, техният опит е усложнен, защото поемайки роли те трябва да усвоят очакванията на другия, който е различен и е чужденец (враг). Второ, те се отнасят не към обобщения друг, а към множество обобщени други, отразяващи културата на господстващите и на подчинените. Те не могат да изяват себе си като целеви същества, които да поддържат свой път в живота, дори и да им се казва, че те могат да направят това. Накрая, те живеят с раздвоено съзнание, раздвоеност между техния жив опит и между това, което господстващата култура им казва за реалността.

Феминистката социология успешно обединява микро и макроравнищата в социологията. Тя обединява позицията на социалните фактисти, на социалното определение и на социалния бихевиоризъм.

Феминистката социология има силни елементи от парадигмата на социалния факт, особено при формулирането на конфликтната теория. Централният тезис на феминистката социология е да вижда макроструктурния шаблон на социалната производство като, създаващ шаблона на йерархическото организиране на неравенството. В съвременното общество производството и неравенството са тясно взаимосвързани. Производството се крепи на командите на господстващите, преследващи собствения си интерес и се реализира чрез работата на подчинените,

които получават много по-малко от реалният им принос. В общества като нашето има сложна система от неравенства, където критериите за разделяне на господстващи и подчинени са много - бели, мъже, образовани, произход и т.н. Тази сложна система на неравенство се поддържа от идеологията, която изразява господстващия интерес, но повлиява и на другите групи и техния начин да възприемат света.

Феминистката социология изгражда важен мост към социалния дефиниционизъм като набляга на една по-обща представа за производството, която показва важността на микроотношенията при създаването на социалния свят. Това което се произвежда, според феминистките, са и идеите, емоционалното самочувствие и споделените определения на ситуацията, позволяващи на социалния живот да продължи. Това производство е придружено от създаване на мрежи от интимни асоциации, които включват координирана дейност и взаимна ориентация между неравно поставени актьори. Динамиката на господство и контрол, която поддържа макрореда, се изявява в тези асоциации като интерактивни следствия от власт, различия и най-вече като фундаментално различно разбиране на ситуацията от господстващи и подчинени, които остават един спрямо друг интимни чужденци.

Феминистката социология отчасти също обяснява качеството на хората, съществуващи в социалния живот като интимни чужденци чрез признаването на същността на социалнобихевиористката парадигма. Много от човешкото поведение е резултат на немислено поведение, мотивирано от неререфлектирано чувство за социалното като система от награди и наказания. Много от продължаването на неравенството, безвъпросната привързаност към господството и подчинението, са резултат на неререфлективни отговори на социалната среда, така както се изисква от социализацията. Но в модела на обмяната, хората са също способни на рационално пресмятане, за да увеличат наградите и да избягнат наказанията в рамките на сложилата се социална система. Феминистката социология вижда този модел на обмяната като истинно представяне на опита и жените могат например да се научават как да стават ценни обекти за мъжа. Феминистката социология, обаче, не приема теорията за обмяната като обща социална теория, а като пример за една от

основните феминистки идеи - че знанието е конструкция, основана на социалната ситуативност. Теорията на обмяната може да обясни някои дейности в конкретни исторически рамки, характеризиращи се с отношения на господство, но то не е общо, антиисторическо обяснение на човешкото социално поведение.

Описвайки женския опит като представители на подтиснатите, феминистката социология показва как подтиснатите групи получават макросвета чрез микроотношенията, както и начините по които тези микродейности се променят от изискванията на макроструктурата на неравенството. Така тя изследва отношенията между микро и макро структурите, независимо дали се започва с микро или с макро равнището. Чувството за взаимосвързаност е уловено от основния феминистки принцип: "Личността е политическа." Социалният живот за феминистките е диалектически конструиран от напрежението между макроструктурите на господството, микровзаимодействията на подкрепата и съпротивата и от субективните интерпретации, водещи до появата на критика.

Феминистка антропология

Някои от най-известните фигури в ранната американска антропология (Маргарет Мид и Рут Бенедикт) са жени и дисциплината е традиционно по-егалитарна по отношение на пола, отколкото другите социални науки.

Първите феминистки антроположки откриват съществени пропуски в антропологическата литература в резултат на мъжки предразсъдъци. Данните, свързани с жените често се дават от мъжки информатори.

Съвременните феминистки антроположки не изследват само проблемите с половата асиметрия. Те изследват важноста на женската дейност като грижа за храната, родителство и сексуалния избор. Фокусът се е преместил към по-частни и исторически обосновани изследвания, които поставят полът в центъра на анализа. Въпроси, които са важни за цветните жени, лесбийките, и жените от третия свят стават теми на феминистката антропология. Има няколко школи. Едната се развива около материалистичния подход и се занимава с отношенията между класите и пола, проблемите на властта и жените и промяната на начините на производство.

Втората школа се занимава със социалната конструкция на пола и ролите на майчинството, родството и женитбата в конструирането.

Като цяло съвременната феминистка антропология показва пола като важна аналитична концепция (McGee and Warms 1996:392). Полът се използва по отношение и на мъжете и жените, социалната и културна конструкция на тези категории и отношенията между тях. (Pine 1996:253). Определението за пол може да варира от една култура в друга и феминистите често се занимават със сравнение на културите във връзка с разбирането на пола. (Lamphere 1996:488). Ударението при тези сравнения се слага повече върху разликите между жените отколкото върху разликата между мъжете и жените.

Антропологията е една от малкото дисциплини, в която жените са имали възможност да получат най-високите нива на професионални постижения и обществено признание. Но в антропологическата литература, дискусиата за жените до неотдавна е ограничена до такива теми като женитбата, родството и семейството. Феминистките антроположки вярват, че провалът на предишните изследователи да разглеждат темите за жените и пола е значителен и води до недостатъчно разбиране на човешкия опит. (McGee and Warms 1996:391, from Morgen 1989:1).

Една от критиките е насочена към езика, който се използва в антропологията. Специално в английския използването на думата “man”. Критикува се и използването на изрази като „бедни, зависими жени”. И се отделя много внимание на проблема с агресията.

Ранните феминистки антроположки прилагат в своите изследвания универсално обяснение за женската подчиненост и полово неравенство и че всички жени страдат от едно и също потисничество, просто защото са жени. По-новите работи критикуват този универсален подход.

Водещи фигури

Маргарет Мид (1901-1978) Нейните теории са повлияни от Гешалтд психологията, която изисква да се изследват взаимосвързаните психологически модели, а не да се събират отделни елементи. Мид анализира всепроникващата полова асиметрия. В

книгата си „Полът и темпераментът в три примитивни общества” (1935) тя изследва отношенията между културата и човешката природа. Културата е решаващият фактор при определяне на мъжките и женските социални характеристики и поведение.

В книгата си „Мъжът и жената. Изследване на пола в променящото се общество”(1949) тя отделя по-голямо внимание на начина, по който различията и подобията в телата на хората са основата, върху която израстват всички наши знания за пола и за нашите отношения с другия пол. Тя също се опитва да предложи начини, чрез които нашата цивилизация може да използва целият потенциал, който имат мъжете и жените.

Нейните изводи отнасящи се до различията между мъжете и жените повлияват върху следващите дискусии по въпроса.

Шери Ортнер (Sherry Ortner 1941) е една от ранните проповедници на феминистката антропология, конструирала обяснителен модел за половата асиметрия, основана на предпоставката, че подчинеността на жената е универсално и това е крос-културен феномен. В една своя статия „Дали жената към мъжа се отнася така, както природата към културата?” (1974) тя твърди, че жената като раждаща деца е творец на природата, а мъжът е творец на култура.

Рут Бенедикт (Ruth Benedict (1887-1948) е влиятелна феминистка антроположка, учила при Франц Боас. Тя прави полеви работи с коренните американци и с други групи и създава „конфигурационния подход” в културата, според който културите работят в полза на различни личностни типове в различните общества. (В ранното средновековие типа Тамерлан е велик вожд, а в съвременното общество ще бъде престъпник, осъден на доживотен затвор).

Заедно с Маргарет Мид Рут Бенедикт е най-бележитата феминистка антроположка от първата половина на двадесети век.

Принципни концепции:

Първоначално феминистката антропология се фокусира върху анализа и развитието на теория, която да обясни подчинеността на жената, теория която да бъде универсална и крос-културна. Марксистката теория се оказва привлекателна за

феминизма като теория, обясняваща подтисничеството. Марксизмът обяснява подчинеността на жената с нейната репродуктивна роля – възпроизводството на труда и с нейната ценност като неплатен или лошо платен труд, като основна причина за това е хищническата природа на капитализма.

Приемайки идеята за универсалната подчиненост на жената, антроположките търсят да развият друго обяснение. Антроположки като Розалдо, Едолм е Ортнер използват дихотомииите като обществено/домашно, производство/възпроизводство и природа/култура. Ортнер използва заключението на Леви Строс за универсалната бинарна опозиция между природата и културата. Жената представя природата, поради нейната роля във възпроизводството, а мъжът се стреми към завоюване на природата. (Pine 1996:254).

Най-явният принос на феминистката антропология , е че утвърждава значението на жените в антропологията, както по отношение на полевата работа, така и в теорията. Феминистката антропология развенчава теорията, според която мъжете като ловци са били движещите сила в развитието на първобитното общество и показва голямата роля на жената в еволюцията на хомо сапиенс.

Феминистката антропология е критикувана, че тя се съсредоточава прекалено много върху половите неравенства, пренебрегвайки всички останали.

Допълнително феминистката антропология е критикувана за същата едностранчивост, каквато има и мъжката антропология, която използва само мъжки информатори. Феминистката антропология по същия начин използва само информатори жени.

Феминистката антропология се асоциира с феминисткото движение и е подозирана в политически пристрастия. Това отблъсква много от изследователите, намирайки я за изява на женския радикализъм. Политическата ангажираност води до съмнения в изследователската ѝ коректност.

REFERENCES I

- Bernard Jessie. *Women and the Public Interest*. Chicago: Aldine. 1971.
Bernard Jessie. "My Four Revolutions: An Autobiographical Account of the American Sociological Association". *American Journal of Sociology*, 78, 773-792,. 1973.

-
- Bernard Jessie. *The Female World*. New York.: Free Press. 1981.
- Bernard Jessie. *The Future of Marriage*. 2nd ed. New Haven: Yale University Press. 1982
- Bernikow, Luise. *Among Women*. New York: Harper. 1980.
- Gilligan, Carol. *In a Different Voice: Psychological Theory and Women's Development*. Cambridge: Harvard University Press. 1982.
- Kessler and McKena, Wendy. *Gender: An Ethnomethodological Approach*. Chicago: University of Chicago Press. 1978.
- Miller, Jean Baker. *Toward a New Psychology of Women*. Boston. Beacon Press. 1976.
- Masters, William and Johnson, Virginia. *Human Sexual Response*. Boston: Little, Brown. 1966.
- Hite, Shere *The Hite Report: A Nationwide Study of Female Sexuality*. New York: Dell. 1976.
- Ruddick, Sara "Material Thinking", *Feminist Studies* 6:2:342-367. 1980.
- Snitow, Ann Barr. "Mass Market Romance: Pornography for Women Is Different." *Radical History Review* 20:141-163. 1976
- Snitow, Ann, Stansell, Christine, and Thompson, Sharon. *Powers of Desire: The Politics of Sexuality*: New York: Monthly Review Press. 1983
- Best, Raphaela. *We've All Got Scars: What Boys and Girls Learn in Elementary School*. Bloomington: University of Indiana Press.
- Garfinkel, Harold *Studies in Ethnomethodology*. Englewood Cliffs, N.J.: Prentice-Hall. 1967
- Rossi, Alice *The Feminist Papers: From Adams to de Beauvoir*. New York: Bantam. 1974
- Rossi, Alice "A Biosocial Perspective on Parenting:." *Daedalus* 106:2:1-31. 1977.
- Lever, Janet "Sex Differences in the Complexity of Children's Play and Games". *American Sociological Review* 43:471-483. 1978.
- Kaufman, Debra R., and Richardson, Barbara I., *Achievement and Women: Challenging the Assumptions*. New York: Free Press. 1982.
- Gilbert, Sandra M., and Gubar, Susan *The Madwoman in the Attic: The Woman Writer and the Nineteenth-Century Literary Imagination*. New Haven: Yale University Press. 1979
- Radway, Janice *Reading the Romance: Women, Patriarchy and Popular Literature*. Chapel Hill: University of North Carolina Press. 1984.
- Laws, Judith Long, and Schwartz, Pepper. *Sexual Scripts: The Social Construction of Female Sexuality*: Hinsdale: Dryden. 1979.
- Kasper, Anne "Consciousness Re-Evaluated: Interpretive Theory and Feminist Scholarship" *Sociological Inquiry* 56:1:30-49
- Archer, Margaret "Structuration versus Morphogenesis." In S. N. Eisenstadt and H.J. Helle (eds.) *Macro-Sociological Theory*. London: Sage: 58-88.
- Stockard, Jean, and Johnson, Miriam *Sex Roles: Sex Inequality and Sex Role Development*. Englewood Cliffs. N.J. Prentice Hall. 1980.
- Walum-Richardson, Laurel *The Dynamics of Sex and Gender*. Boston: Houghton Mifflin. 1981.

-
- Tiger Lionel, and Fox, Robin *The Imperial Animal*. New York: Holt, Rinehart and Winston. 1971.
- Masters, William, and Jonson Virginia *Human Sexual Responce*. Boston: Little Brown. 1966
- Rossi, Alice *The Feminist Papers: From Adams to de Beauvoir*. New York: Bantam. 1974.
- Gilligan Karol *In a Different Voice: Psychological Theory and Women's Development*. Cambridge: Harvad University Press. 1982
- Lever, Janet "Sex Differences in the Complexity of Children's Play and Games" *American Sociological Review* 43: 471-483
- Rubin Gayle "The Traffic in Women: Notes on the Political Economy of Sex" In Reyna Reiter (ed.), *Toward an Antropology of Women*. New York: Monthly Rview Press. 1975
- Smith, Dorothy "Women's Perspectives as a Radical Critique of Sociology." *Sociological Inquiry* 44:1:7-13. 1974.
- Smith, Dorothy An Analysis of Ideological Structures and How Women Are Excluded: Consideration for Academic Women. "*Canadian Review of Sociology and Antropology*: 12:4: 353-369. 1975.
- Smith, Dorothy "A Peculiar Eclipsing: Women's Exclusion from Man's Culture." *Womwn's Studies International Quarterly* 1:281-295. 1978.
- Smith, Dorothy "A Sociology of Women." In Julia A. Sherman and Evelyn TortonBeck (ed.). *The Prism of Sex: Rssays in the Sociology of Knowledge*. Madison:University of Wisconsin Press. 1979.

REFERENCES II

- Bohannan, P and M Glazer, eds. (1988) *High Points in Anthropology*. McGraw-Hill, Inc.:New York.
- Conkey, Margaret W and Sarah H Williams (1991) *Original Narratives: The political economy of gender in archaeology*. In *Gender at the Crossroads of Knowledge: Feminist Anthropology in the Postmodern Era*, Micaela di Leonardo, ed. Los Angeles: University of California Press, pp 102-139.
- Di Leonardo, Micaeila (1991) *Gender at the Crossroads of Knowledge: Feminist Anthropology in the Postmodern Era (Introduction)*. Los Angeles: University of California Press, pp 1-48
- Engels, Frederick. 1972. *The Origin of the Family, Private Property, and the State*, Eleanor Leacock, ed. New York: International Publishers.
- Hurst, C.E. (1995) *Social Inequality: Forms, Causes, and Consequences*. London: Allyn and Bacon.
- Lamphere, L (1996) *Gender*. In Levinson, D. and M. Ember, eds. *Encyclopedia of Cultural Anthropology*, Vol. 2. New York: Henry Holt and Co, pp. 488-493.
- Leibowitz L (1975) *Perspectives on the Evolution of Sex Differences*. In *Toward an Anthropology of Women*, Rayna R. Reiter, ed., pp. 21-35. New York: Monthly Review Press.

- McGee, RJ and RL Warms (1996) *Anthropological Theory: An Introductory History*. London: Mayfield Publishing Company.
- Mead, M. (1935) *Sex and Temperment in Three Primitive Societies*. New York: William Morrow.
- Mead, M. (1949) *Male and Female: A Study of the Sexes in a Changing World*. New York: Morrow Quill Paperbacks.
- Minh-ha, Trinh T. (1989) *Woman, Native, Other*. Bloomington: Indiana University Press.
- Morgen, Sandra (1989) *Gender and Anthropology: Introductory Essay*. In *Gender and Anthropology--Critical Reviews for Research and Teaching*, Sandra Morgen, ed., pp. 1-20. Washington D.C.: American Anthropological Association.